

8 Kasım Global Tarih: Ekonomik ve Çevre

Büyük Düşünmek: Dünya Tarihinin Dünyası

William McNeill, *The Pursuit of Power Technology, Armed Force, and Society since A.D. 1000* (Chicago, 1982).

Eric Hobsbawm, *The Age of Extremes: : A History of the World, 1914-1991* (New York, 1994).

Bruce Mazlish and Ralph Buultjens, derl., *Conceptualizing Global History* (New York, 1993). [bkz. Wolf Schafer ve Raymond Grew'un makaleleri]

Journal of World History Sayıları

Mark Kishlansky, Patrick Geary, Patricia O'Brien, R. Bin Wong, *Societies and Cultures in World History* (New York, 1995).

Tavsiye Edilen Okumalar: William McNeill, *Plagues and Peoples* (New York, 1976).

Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: economic change and military conflict from 1500 to 2000* (New York, 1987).

David Kaiser, *Politics and War: European conflict from Philip II to Hitler* (Cambridge, Mass, 1990).

Fernand Braudel, *Capitalism and Material Life, 1400-1800* (New York, 1973). (3 cilt, özellikle Iinci cilde bakın)

Charles Tilly, *Big structures, large processes, huge comparisons* (New York 1984). (yukarıdaki bazı çalışmaların eleştirileri)

Tarihin alt kollarından hiç biri dünya tarihi kadar ihtiyaç duyulan ve ama aynı zamanda da problematik olan bir alan değildir. Birçok tarihçi artık ulusal sınırların aşılması gerektiğinin bilincinde ve artık okuyucular da global toplumunun bazı genel yönelimlerini daha iyi anlamak için daha geniş bir ölçekte sentez talep ediyor. Bu sentezler (tarihçi olamayan Paul Kennedy'nin ki gibi) en çok satanlar mertebesine ulaşırsa birçok övgü ve ağır eleştiriler alıyor. Peki profesyonel tarihçiler neden bu kadar direnç gösteriyorlar? Bu 'kırmızı göz hastalığını tavuk karası hiç küçümsememeliyiz. Çinlilerin dediği gibi: sadece bir meslekdaşın zenginliğini ve başarısını kıskanmadır. Ama bu çekimserliğin daha az sağlam bir sebebi var mı?

Üç problem tartışacağım: 1) tanımla ilgili problemler; 2) kaynak problemleri; 3) Braudel, McNeill, Kennedy ve benzerlerinin yakın tarihteki çalışmalarına referansla anlatı ve yapı problemleri.

1) İlk olarak **tanım** problemi: Bir dünya tarihi herşeyi kapsamalı mıdır? Eğer bu imkansızsa neyin dışarıda bırakılacağına nasıl karar veririz? Cazip olan çözüm 'UNESCO tarihidir': bu 1950'lerde hazırlanmış her millete eşit fırsat tanımaya çalışan büyük projeydi. Çok iyi işlemedi. Genel olarak sonuç çok dağınıktı. Diğer uç nokta ise 'Batı'nın Yükselişi': McNeill'in dünya tarihi ders kitabının adı. Bu özellikle de 1500'lerden sonra Avrupa'nın askeri ve ekonomik güç olarak hakimiyetine özel bir ayrıcalık tanıyor. Ancak hakkını vermek gerekirse aslında McNeill ondan önce gelenlere göre Batı dışı dünyasına yine de daha saygılı bir ciddiyet sergiliyor. Ancak yine de aslen o ve daha bunu yenice deneyenler gibi, Avrupalı duruşunu koruyor. Hobsbawm'ın kapitalizm tarihi dörtlemesinin en son kitabı *Aşırılıklar Çağı*, bu Avrupa- merkezlik sorununa açıkça değiniyor: burada Hobsbawm açıkça Birinci Dünya Savaşı, Büyük Buhran, Faşizm, İkinci Dünya Savaşı'nın sebeplerinin Avrupa'da yattığını ve dolayısıyla da Avrupa'nın merkez olmayı hak ettiğini savunuyor. Doğru mu bu? Aynı zamanda yalnız 20. yüzyılın Avrupa merkezliliğin sonu olduğunun da farkında. Sömürge imparatorlukları batınca yeni milletler en az Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri kadar önem arz etmeye başlıyorlar. Aslen Avrupalıların gerçek dünya hakimiyeti oldukça kısaydı: her ne kadar 16. yüzyıl keşifleri ile Avrupa'nın yükselişi başlamış olsa da genel bir yayılım anlamında Avrupa güçlerinin teknolojik, askeri güç ve ekonomik refah üstünlüğü kabaca 1850 ile 1914 arası sürmüştü. 21. yüzyılda Asya merkezli bir dünya tarihi yazacak mıyız?

2) **Kaynaklar**: Her türlü tarihsel çalışma üç tür materyalin bir karışımıdır: birinci el kaynak, monograf [tek konu incelemesi] kaynaklar, ve genel kuramsal ve sentetik çalışmalar. Farklı tarihçiler bu üç tür kaynağı farklı dengeler kurarak kullanır, ancak genelde birinci el kaynaklara özellikle de arşiv malzemelerine asıl önceliği veririz. Neden? Çünkü yazıları üreten kişilerin mümkün olduğunca yakınına girmek gerektiği önyargısı var. (bazı post-yapısalcılar bunun mümkün olabileceği ihtimalini bile sorgular.) Dünya tarihi hep kendini birinci el kaynaklardan uzak tutmak zorunda: bu ölçekte yazıp da bu kadar sayıda, farklı dilde ve farklı türde dokümana vakıf olmak imkansızdır. Bu alanda en fazla ucuz eleştiri de bu noktada gelir: tartışmanın sizin özel ilgi alanınıza uygun olmadığı, önemli kaynakların göz ardı edildiği veya zamanı geçmiş ikincil kaynakların kullanıldığıdır. Neredeyse her zaman

söylenenler doğrudur, ama buradaki daha ciddi soru şudur: karşılaştırmalı yöntemin sunduğu yeni anlayışların getirileri özel ülke incelemelerinin sınırlılığını bastırıyor mu?

3) En ciddi problem **yapı**. Bir dünya tarihini nasıl bir anlatı içinde yazarsınız? Burada odak nedir? Bir anlatıyı birleştirmenin en kolay yolu biyografidir. Milli devlet tarihinin benzer bir yanlışı ama işe yarar bir *personası* var: doğuşu, büyümesi ve olgunlaşması gösterilebilir olan kolektif bir varlık. Belli şehirleri ya da sınıfları da bu şekilde aynen tanımlayabilirsiniz. Fakat gerçek bir dünya tarihi bütün bu varlıkları sorgulamalı. Braudel Akdeniz kitabını üç bölüme ayırarak dünya ekonomik yapılarını paralel unsurlara böldü: materyal hayat, ekonomik konjonktür- (piyasa toplumu), ve kapitalizm. McNeill'in genel çözümü bir nevi determinizmi kucaklamak: çoğunlukla diğer herşeydeki değişimi açıklamak için nüfusun büyümesini dışsal faktör olarak kullanıyor veya hastalığı ya da askeri teknolojiyi. Bütün bu seçimler problemi basitleştiriyor ancak genel görüşün bozulması pahasına.

Başka çözümler de var. Büyük tarihsel sosyolojiler geçmişten geniş kesitler olarak belli bir kuramsal bakışı tasvir etmek için kullanırlar. Bunların birçoğunun Weber'in tasarladığı temel sosyolojik araçları kullanması ilginçtir: ideal tip, bütün bir toplumu kökten basitleştirme ve onları genelde ikiye ayırma. Aşağıdaki kitaplardaki ikilemlere dikkat edin: diktatörlük/demokrasi; kölelik/özgürlük; feodalizm/kapitalizm; krallar/halk. Değişik biçimlerde bunlar 19. yüzyılın sonunda tasarlanmış özgün ideal tipleri tekrar ederler: Henry Maine'in statüden sözleşmeye fikri; Tonnie'sin *Gemeinschaft*'dan (cemiyet) *Gesellschaft*'a (toplum). Buradaki tehlike Avrupa'da 19. yüzyılın sonunda toplumsal değişime karşı çıkan reaksiyonlardan hareket eden bir şemayı bunların hiç önemi olmadığı dünyanın başka bir yerine dayatmaktır ya da baştan bir kuramı tercih ederek çelişkili olan kanıtları uygunsuz olduklarından yok saymaktır.

Karşılaştırmalı tarih iki toplumun tek bir konu üzerinden dikkatlice karşılaştırılmasıdır. Bu daha az hırslı olan tarihçiler için sınırlandırılmış olmasından dolayı daha çekicidir. Burada yukarıdaki örneklere göre daha tatmin edici olması için yeterli düzeyde bir zenginlik katmak şansı olabilir. Bu sosyal bilimsel bir 'vaka incelemesi' araştırması değil: onları tatmin edecek kadar titiz değildir. Ancak çok büyük bir tablo ile çok küçük boyut arasında orta halli bir zemin sunuyor.

Başkaları farklı bir olasılık öneriyorlar: global tarihi bir milli-üstü ya da emperyal-üstü süreçlerin çalışılması olarak sunuyorlar. [Bkz Schafer ve Grew makaleleri; aynı zamanda Wang Gungwu'un Mazlish'deki göç tartışmalarını içeren cilt]. Burada sınırları aşan herhangi

birşey konu olabilir. Ölçeği geniş ya da dar olabilir. Her uzak köy günümüzde birçok global ağa bağlıdır, deliler ise göçten, ticari tarım üretiminden, Coca Cola, ve T-shirtlerden geliyor. Ana ticaret ağlarının çok eski tarihi kökenleri var: İpek Yolu, Güney Doğu Asya ticaret yolları, Amerikan, Yahudi, Gujerati, Çin diasporası (bkz P.Curtin). McNeill'in en iyi prensibi ise icatların uç sınır bölgelerinde ortaya çıktığıdır, yani milletler üstü temastan. Burada kendi kendine yeter medeniyetlerin kendi özerk döngüsel büyüme ve çöküşleri olan birer organik birlik olarak gören Toynbee'den oldukça farklıdır. Böyle düzmece döngüleri bir kenara bırakıp gerek kültürel, ticari, askeri, dini ya da teknolojik olsun etkileşim ve risk meselelerine dikkat etmek daha iyidir.

Global Tarihler

Fernand Braudel, *Capitalism and Material Life, 1400-1800* (New York, 1973) (3 cilt, özellikle birinci cilde bkz.)

K.N. Chaudhuri, *Asia Before Europe: economy and civilisation of the Indian Ocean from the rise of Islam to 1750* (Cambridge, 1990).

Philip Curtin, *Cross Cultural Trade in World History* (Cambridge, 1984).

Journal of World History (birkaç makale ve eleştiriye göz atın)

Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: economic change and military conflict from 1500 to 2000* (New York, 1987)

William McNeill, *The Pursuit of Power Technology, Armed Force, and Society since A.D. 1000* (Chicago, 1982).

William McNeill, *Plagues and Peoples* (New York, 1976)

Anthony Reid, *Southeast Asia in the Age of Commerce, 1450 - 1680* (Yale, 1988).

Charles Tilly, *Big structures, large processes, huge comparisons* (New York 1984). (yukarıdaki bazı çalışmaların eleştirileri)

Büyük Ölçekli Tarihsel Sosyolojiler

Reinhard Bendix, *Kings or People: power and the mandate to rule* (Berkeley, 1978)

Eric Jones, *The European Miracle: Environments, Economies, and Geopolitics in the History of Europe and Asia* (Cambridge, 1981).

Barrington Moore, *Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World* (Boston, 1966). (İngiltere, Fransa, Almanya, Rusya, Çin, Hindistan, Amerika Birleşik Devletleri)

Jack Goldstone, *Revolution and Rebellion in the Early Modern World* (Berkeley, 1991).

Orlando Patterson, *Slavery and Social Death; Freedom*

Eric Wolf, *Europe and the People Without History* (Berkeley, 1982)

Immanuel Wallerstein, *The Modern World System* (New York, 1974) (3 cilt, günümüze kadar)

Perry Anderson: *Passages from Slavery to Feudalism* (London, 1974); *Lineages of the Absolutist State* (London, 1974).

Karşılaştırmalı Tarih

Peter Kolchin (Rusya ve Amerika Birleşik Devletleride özgür ve özgür olmayan işgücü);

Alexander Woodside, *Vietnam and the Chinese Model: a comparative study of Nguyễn and Ching civil government in the first half of the nineteenth century* (Cambridge, Mass, 1971); George Frederickson (Amerika Birleşik Devletleri’de ve Güney Afrika’da siyah-beyaz ilişkileri).